

บทที่ 5

ข้อมูลพื้นฐานและรูปแบบการจัดการด้านชลประทาน

การศึกษาเรื่อง การประเมินมูลค่าความเต็มใจจ่ายของเกษตรกรเพื่อสนับสนุนการก่อตั้งกองทุนเหมืองฝายของชุมชนในลุ่มน้ำแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำแม่ทาจํานวน 300 ตัวอย่าง และสามารถแยกพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ทาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน พื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลาง และพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่าง ผลการศึกษาในส่วนนี้จะกล่าวถึงลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่างรวมไปถึงปัญหาและรูปแบบของระบบการจัดการด้านชลประทานในพื้นที่ ซึ่งสามารถแสดงได้ดังต่อไปนี้

5.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ทา จํานวน 300 ตัวอย่าง ซึ่งสามารถแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำออกเป็น 3 ส่วนย่อย คือ พื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน พื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลาง และพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่าง โดยมีลักษณะข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งมีจํานวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 64.0 เป็นเพศหญิง จํานวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 36.0 โดยในแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำนั้นส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ด้านอายุ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี โดยคิดเป็นร้อยละ 36.0 รองลงมาคือกลุ่มอายุ 51-60 ปี อายุมากกว่า 60 ปี อายุ 31-40 ปี และอายุต่ำกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.3 15.7 9.0 และ 5.0 ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 51 ปี แต่ละพื้นที่มีอายุเฉลี่ยใกล้เคียงกัน สำหรับระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 81.3 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา/ระดับอาชีวศึกษาชั้นต้น ไม่ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรี/ระดับอนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ 13.7 4.0 และ 1.0 ตามลำดับ โดยจํานวนปีที่ได้รับการศึกษาเฉลี่ยของทุกพื้นที่เท่ากับ 5.2 ปี ซึ่งเทียบได้กับการศึกษาระดับประถมศึกษา และจํานวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.9 คนต่อครัวเรือน สำหรับสถานภาพในครัวเรือน พบว่าส่วน

ใหญ่กลุ่มตัวอย่างเป็นหัวหน้าครัวเรือน รองลงมาคือ คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน บุตร และผู้อาศัย เช่น ลูกเขย ลูกสะใภ้ เป็นต้น โดยคิดเป็นร้อยละ 67.3 26.3 6.0 และ 0.3 ตามลำดับ (ตาราง 5.1)

ตาราง 5.1 ลักษณะข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
เพศ				
ชาย	51 (51.0)	57 (57.0)	84 (84.0)	192 (64.0)
หญิง	49 (49.0)	43 (43.0)	16 (16.0)	108 (36.0)
อายุ				
น้อยกว่า 30 ปี	8 (8.0)	3 (3.0)	1 (1.0)	12 (4.0)
30-40 ปี	15 (15.0)	10 (10.0)	5 (5.0)	30 (10.0)
41-50 ปี	38 (38.0)	35 (35.0)	35 (35.0)	108 (36.0)
51-60 ปี	27 (27.0)	36 (36.0)	40 (40.0)	103 (34.3)
มากกว่า 60 ปี	12 (12.0)	16 (16.0)	19 (19.0)	47 (15.7)
อายุเฉลี่ย (ปี)	47.5	51.3	52.9	50.6
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

ตาราง 5.1 (ต่อ)

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	กลุ่มน้ำ ตอนบน	กลุ่มน้ำ ตอนกลาง	กลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
ระดับการศึกษา				
ไม่ได้รับการศึกษา	11 (11.0)	1 (1.0)	0 (0.0)	12 (4.0)
ประถมศึกษา	76 (76.0)	83 (83.0)	85 (85.0)	244 (81.3)
มัธยมศึกษา / อาชีวศึกษาขั้นต้น	12 (12.0)	15 (15.0)	14 (14.0)	41 (13.7)
ปริญญาตรี / ระดับอนุปริญญา	1 (1.0)	1 (1.0)	1 (1.0)	3 (1.0)
จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาเฉลี่ย (ปี)	4.9	5.4	5.2	5.2
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย (คน)	4.3	3.8	3.5	3.9
สถานภาพในครัวเรือน				
หัวหน้าครัวเรือน	54 (54.0)	62 (62.0)	86 (86.0)	202 (67.3)
คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน	34 (34.0)	33 (33.0)	12 (12.0)	79 (26.3)
บุตร	12 (12.0)	4 (4.0)	2 (2.0)	18 (6.0)
ผู้อาศัย	0 (0.0)	1 (1.0)	0 (0.0)	1 (0.3)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

5.1.2 ข้อมูลด้านการใช้ที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตร

ขนาดพื้นที่เพาะปลูกที่เกษตรกรใช้ทำการเกษตร พบว่า มีขนาดพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ย 5.1 ไร่ ซึ่งในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลาง และตอนล่าง มีขนาดพื้นที่เพาะปลูกไม่แตกต่างกันมากนัก โดยส่วนใหญ่จะมีขนาดพื้นที่อยู่ในช่วง น้อยกว่า 5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 57.0 57.0 และ 50.0 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาขนาดพื้นที่เพาะปลูกที่เป็นของตนเอง พบว่า มีขนาดพื้นที่เพาะปลูกที่เป็นของตนเองเฉลี่ย 3.7 ไร่ โดยส่วนใหญ่จะมีขนาดพื้นที่ที่เป็นของตนเองอยู่ในช่วง น้อยกว่า 5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 49.0 เมื่อพิจารณาขนาดพื้นที่เพาะปลูกที่เป็นของตนเองระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลางและตอนล่าง มีขนาดพื้นที่เพาะปลูกที่เป็นของตนเองส่วนใหญ่อยู่ในช่วง น้อยกว่า 5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 53.0 และ 58.0 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่เพาะปลูกที่เป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 38.0 เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนส่วนใหญ่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ และยังมีปัญหาในเรื่องของการทับซ้อนที่ดินระหว่างอุทยานกับพื้นที่หมู่บ้านที่ยังไม่ชัดเจน ทำให้เกษตรกรไม่สามารถครอบครองที่ดินได้ตามกฎหมาย เมื่อพิจารณาจากเอกสารสิทธิ์ถือครองที่ดิน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิ์ที่ถือครองที่ดิน ร้อยละ 79.7 มีเพียงร้อยละ 20.3 เท่านั้นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ถือครองที่ดิน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นที่เช่าหรือที่ทำกินฟรี (ตาราง 5.2)

ตาราง 5.2 ลักษณะข้อมูลด้านการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
ขนาดพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด				
น้อยกว่า 5 ไร่	57 (57.0)	57 (57.0)	50 (50.0)	164 (54.7)
5 - 10 ไร่	39 (39.0)	33 (33.0)	43 (43.0)	115 (38.3)
11-20 ไร่	4 (4.0)	8 (8.0)	5 (5.0)	17 (5.7)
มากกว่า 20 ไร่	0 (0.0)	2 (2.0)	2 (2.0)	4 (1.3)
พื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดเฉลี่ย (ไร่)	4.4	5.5	5.4	5.1
พื้นที่เพาะปลูกของตนเอง				
ไม่มี	38 (38.0)	12 (12.0)	11 (11.0)	61 (20.3)
น้อยกว่า 5 ไร่	36 (36.0)	53 (53.0)	58 (58.0)	147 (49.0)
5 - 10 ไร่	24 (24.0)	25 (25.0)	28 (28.0)	77 (25.7)
11-20 ไร่	2 (2.0)	8 (8.0)	2 (2.0)	12 (4.0)
มากกว่า 20 ไร่	0 (0.0)	2 (2.0)	1 (1.0)	3 (1.0)
พื้นที่เพาะปลูกของตนเองเฉลี่ย (ไร่)	2.7	4.7	3.8	3.7
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

ตาราง 5.2 ต่อ

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	
	ตอนบน	ตอนกลาง	ตอนล่าง	
เอกสารสิทธิ์ที่ถือครอง				
ไม่มีเอกสารสิทธิ์	38 (38.0)	12 (12.0)	11 (11.0)	61 (20.3)
มีเอกสารสิทธิ์	62 (62.0)	88 (88.0)	89 (89.0)	239 (79.7)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

ด้านการใช้น้ำเพื่อการเกษตร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้น้ำแม่ทาเป็นหลัก โดยคิดเป็นร้อยละ 79.7 รองลงมาคือ น้ำแม่ตูด น้ำแม่บอน และลำน้ำสายอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 9.7 6.3 และ 4.3 ตามลำดับ โดยน้ำแม่ตูดจะพบเฉพาะในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ทาดอนกลาง คิดเป็นร้อยละ 29.0 ส่วนน้ำแม่บอนจะพบเฉพาะในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ทาดอนบนคิดเป็นร้อยละ 19.0 โดยระยะห่างจากแปลงถึงเหมืองฝาย/คลองส่งน้ำ ส่วนใหญ่มีระยะห่างอยู่ในช่วง 500 – 2500 เมตร โดยคิดเป็นร้อยละ 43.0 โดยมีระยะห่างจากแปลงถึงเหมืองฝาย/คลองส่งน้ำเฉลี่ยเท่ากับ 3,118.0 เมตร หากพิจารณาค่าเฉลี่ยของระยะห่างจากแปลงถึงเหมืองฝาย/คลองส่งน้ำในแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนมีค่าเฉลี่ยของระยะห่างเท่ากับ 1,795.4 เมตร ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลางและตอนล่างมีค่าเฉลี่ยของระยะห่างเท่ากับ 3,384.3 และ 4,174.4 เมตร ตามลำดับ

ด้านเปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทาน เกษตรกรส่วนใหญ่มีเปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานอยู่ระหว่าง 81% - 100% โดยคิดเป็นร้อยละ 58.7 โดยมีเปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานเฉลี่ยเท่ากับ 80.2 เมื่อพิจารณาเปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลางและตอนล่าง มีเปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 81% - 100% คิดเป็นร้อยละ 73.0 และ 57.0 ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนมีเปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 50% - 80% คิดเป็นร้อยละ 48.0

ทั้งนี้เนื่องจาก เกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนส่วนใหญ่ จะใช้น้ำฝนเป็นหลัก หรือบางครั้งน้ำแม่ทาไหลไปเร็วทำให้กักเก็บไม่ทันจึงต้องใช้น้ำจากแหล่งอื่นเสริม เมื่อพิจารณาเปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานเฉลี่ยในแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลาง และตอนล่างมีค่าเฉลี่ยของเปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานเท่ากับ 78.0 85.6 และ 77.1 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ ทั้งนี้พื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างมีค่าเฉลี่ยของเปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานน้อยที่สุด เพราะในบางพื้นที่มีปัญหาในเรื่องการขาดแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร และน้ำที่ได้รับมีน้อยไม่เพียงพอ (ตาราง 5.3)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตาราง 5.3 ลักษณะข้อมูลด้านการใช้น้ำเพื่อการเกษตร

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	
	ตอนบน	ตอนกลาง	ตอนล่าง	
ชื่อแหล่งน้ำชลประทาน/ห้วย/คลอง				
แม่ทา	74 (74.0)	70 (70.0)	95 (95.0)	239 (79.7)
แม่บอน	19 (19.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	19 (6.3)
แม่ตู๋ด	0 (0.0)	29 (29.0)	0 (0.0)	29 (9.7)
อื่นๆ	7 (7.0)	1 (1.0)	5 (5.0)	13 (4.3)
ระยะห่างจากแปลงถึงเหมืองฝาย/คลองส่งน้ำ (เมตร)				
น้อยกว่า 500 เมตร	29 (29.0)	18 (18.0)	17 (17.0)	64 (21.3)
500 – 2500 เมตร	54 (54.0)	41 (41.0)	34 (34.0)	129 (43.0)
2501- 5000 เมตร	7 (7.0)	27 (27.0)	30 (30.0)	64 (21.3)
มากกว่า 5000 เมตร	10 (10.0)	14 (14.0)	19 (19.0)	43 (14.3)
ระยะห่างจากแปลงถึงคลองส่งน้ำเฉลี่ย (เมตร)	1,795.4	3,384.3	4,174.4	3,118.0
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

ตาราง 5.3 ต่อ

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	คุ่มน้ำ ตอนบน	คุ่มน้ำ ตอนกลาง	คุ่มน้ำ ตอนล่าง	
เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทาน				
น้อยกว่า 50%	6 (6.0)	11 (11.0)	22 (22.0)	39 (13.0)
50% - 80%	48 (48.0)	16 (16.0)	21 (21.0)	85 (28.3)
81% - 100%	46 (46.0)	73 (73.0)	57 (57.0)	176 (58.7)
เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทานเฉลี่ย	78.0	85.6	77.1	80.2
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

5.1.3 ข้อมูลด้านการประกอบอาชีพของเกษตรกร

อาชีพของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรสามารถแบ่งได้เป็นอาชีพหลักและอาชีพรอง โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ มีอาชีพหลัก คือ ทำการเกษตร โดยคิดเป็นร้อยละ 78.7 รองลงมาคือ รับจ้าง/รับจ้างทั่วไป หัตถกรรม(แกะสลัก/ทอผ้า) ค้าขาย และข้าราชการ/ พนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 10.3 6.0 3.7 และ 1.3 ตามลำดับ สำหรับอาชีพรองโดยส่วนใหญ่เกษตรกรมีอาชีพรอง คือ รับจ้าง/รับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 38.0 รองลงมาคือ ไม่มีอาชีพรอง ทำการเกษตร หัตถกรรม(แกะสลัก/ทอผ้า) ค้าขาย และข้าราชการ/ พนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 26.3 21.0 8.0 4.7 และ 2.0 ตามลำดับ

ระยะเวลาที่ทำการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีระยะเวลาที่ทำการเกษตร อยู่ในช่วง 10-20 ปีโดยคิดเป็นร้อยละ 37.3 โดยมีระยะเวลาที่ทำการเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 25.9 ปี ด้านพืชที่ปลูก พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกลำไยเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 23.3 เมื่อพิจารณาพืชที่ปลูกระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำดอนบนส่วนใหญ่ปลูกข้าวตามด้วยข้าวโพดฝักอ่อนเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 49.0 ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำดอนกลางส่วนใหญ่ปลูกลำไยเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 49.0 และกลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำดอนล่างส่วนใหญ่ปลูกข้าว และลำไย/ไม้ผลเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 26.0 (ตาราง 5.4)

ตาราง 5.4 ลักษณะข้อมูลด้านการประกอบอาชีพของเกษตรกร

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
อาชีพหลัก				
ทำการเกษตร	90 (90.0)	61 (61.0)	85 (85.0)	236 (78.7)
รับจ้าง/ รับจ้างทั่วไป	8 (8.0)	14 (14.0)	9 (9.0)	31 (10.3)
ค้าขาย	1 (1.0)	8 (8.0)	2 (2.0)	11 (3.7)
ข้าราชการ/ พนักงานบริษัท	1 (1.0)	0 (0.0)	3 (3.0)	4 (1.3)
หัตถกรรม(แกะสลัก/ทอผ้า)	0 (0.0)	17 (17.0)	1 (1.0)	18 (6.0)
อาชีพรอง				
ไม่มี	35 (35.0)	18 (18.0)	26 (26.0)	79 (26.3)
ทำการเกษตร	10 (10.0)	38 (38.0)	15 (15.0)	63 (21.0)
รับจ้าง/ รับจ้างทั่วไป	43 (43.0)	21 (21.0)	50 (50.0)	114 (38)
ค้าขาย	4 (4.0)	5 (5.0)	5 (5.0)	14 (4.7)
ข้าราชการ/ พนักงานบริษัท	3 (3.0)	1 (1.0)	2 (2.0)	6 (2.0)
หัตถกรรม(จักสาน/แกะสลัก/ทอผ้า)	5 (5.0)	17 (17.0)	2 (2.0)	24 (8.0)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ตาราง 5.4 ต่อ

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	
	ตอนบน	ตอนกลาง	ตอนล่าง	
พืชที่ปลูกเป็นหลัก				
ข้าว	12 (12.0)	16 (16.0)	18 (18.0)	46 (15.3)
ข้าวโพดฝักอ่อน	28 (28.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	28 (9.3)
พืชผัก	0 (0.0)	1 (1.0)	3 (3.0)	4 (1.3)
ลำไย	2 (2.0)	49 (49.0)	19 (19.0)	70 (23.3)
ไม้ผลอื่น ๆ (มะม่วง, กล้าย, ขนุน)	2 (2.0)	4 (4.0)	1 (1.0)	7 (2.3)
ข้าว → ข้าวโพดฝักอ่อน	49 (49.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	49 (16.3)
ข้าว → หอมแดง, กระเทียม	0 (0.0)	0 (0.0)	15 (15.0)	15 (5.0)
ข้าว → พืชผัก	2 (2.0)	3 (3.0)	4 (4.0)	9 (3.0)
ข้าว → พืชอื่น ๆ (ถั่ว, พริก, ฯลฯ)	0 (0.0)	2 (2.0)	2 (2.0)	4 (1.3)
หอมแดง → พืชผัก	0 (0.0)	0 (0.0)	12 (12.0)	12 (4.0)
ข้าว + ลำไย/ไม้ผล	5 (5.0)	25 (25.0)	26 (26.0)	56 (18.7)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

ตาราง 5.4 ต่อ

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	กลุ่มน้ำ	กลุ่มน้ำ	กลุ่มน้ำ	
	ตอนบน	ตอนกลาง	ตอนล่าง	
จำนวนปีที่ทำการเกษตร				
น้อยกว่า 10 ปี	8 (8.0)	11 (11.0)	5 (5.0)	24 (8.0)
10-20 ปี	36 (36.0)	43 (43.0)	33 (33.0)	112 (37.3)
21-30 ปี	27 (27.0)	27 (27.0)	28 (28.0)	82 (27.3)
31-40 ปี	19 (19.0)	12 (12.0)	16 (16.0)	47 (15.7)
มากกว่า 40 ปี	10 (10.0)	7 (7.0)	18 (18.0)	35 (11.7)
จำนวนปีที่ทำการเกษตรเฉลี่ย	26.2	22.9	28.8	25.9
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

5.1.4 รายได้

รายได้รวมของครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 30,000-60,000 บาทต่อปี โดยคิดเป็นร้อยละ 31.7 โดยมีมูลค่ารายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 92,853.2 บาทต่อปี เมื่อพิจารณารายได้รวมของครัวเรือนระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนและตอนกลาง มีรายได้รวมของครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 30,000-60,000 บาทต่อปี ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนปลายมีรายได้รวมของครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในช่วง มากกว่า 120,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 44.0 28.0 และ 35.0 ตามลำดับสำหรับรายได้รวมในภาคการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 30,000-60,000 บาทต่อปี โดยคิดเป็นร้อยละ 42.7 โดยมีมูลค่ารายได้รวมของภาคการเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 52,253.4 บาทต่อปี เมื่อพิจารณารายได้รวมในภาคการเกษตรระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนและตอนปลาย มีรายได้รวมของภาคเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 30,000-60,000 บาทต่อปี ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลางมีรายได้รวมของภาคเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในช่วง น้อยกว่า 30,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 53.0 38.0 และ 43.0 ตามลำดับ ด้านรายได้รวมนอกภาคการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในช่วง น้อยกว่า 30,000 บาทต่อปี โดยคิดเป็นร้อยละ 55.7 โดยมีมูลค่ารายได้รวมนอกภาคการเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 40,599.8 บาทต่อปี เมื่อพิจารณารายได้รวมนอกภาคการเกษตรระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลางและตอนปลาย มีรายได้รวมนอกภาคเกษตรไม่แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่อยู่ในช่วง น้อยกว่า 30,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 72.0 40.0 และ 55.0 ตามลำดับ (ตาราง 5.5)

ตาราง 5.5 ข้อมูลด้านรายได้ของเกษตรกร

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	
	ตอนบน	ตอนกลาง	ตอนล่าง	
รายได้รวมของครัวเรือน (บาท/ปี)				
น้อยกว่า 30,000 บาท/ปี	21 (21.0)	7 (7.0)	7 (7.0)	35 (11.7)
30,000-60,000 บาท/ปี	44 (44.0)	28 (28.0)	23 (23.0)	95 (31.7)
60,001- 90,000 บาท/ปี	18 (18.0)	21 (21.0)	20 (20.0)	59 (19.7)
90,001-120,000 บาท/ปี	10 (10.0)	22 (22.0)	15 (15.0)	47 (15.7)
มากกว่า 120,000 บาท/ปี	7 (7.0)	22 (22.0)	35 (35.0)	64 (21.3)
รายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ย (บาท/ปี)	58,988.0	108,802.7	110,768.9	92,853.2
รายได้รวมในภาคการเกษตร (บาท/ปี)				
น้อยกว่า 30,000 บาท/ปี	37 (37.0)	43 (43.0)	28 (28.0)	108 (36.0)
30,000-60,000 บาท/ปี	53 (53.0)	37 (37.0)	38 (38.0)	128 (42.7)
60,001- 90,000 บาท/ปี	8 (8.0)	9 (9.0)	6 (6.0)	23 (7.7)
90,001-120,000 บาท/ปี	0 (0.0)	5 (5.0)	10 (10.0)	15 (5.0)
มากกว่า 120,000 บาท/ปี	2 (2.0)	6 (6.0)	18 (18.0)	26 (8.7)
รายได้รวมในภาคการเกษตรเฉลี่ย (บาท/ปี)	38,751.0	48,990.2	69,018.9	52,253.4
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ตาราง 5.5 (ต่อ)

รายการ	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	
	ตอนบน	ตอนกลาง	ตอนล่าง	
รายได้รวมนอกภาคการเกษตร (บาท/ปี)				
น้อยกว่า 30,000 บาท/ปี	72 (72.0)	40 (40.0)	55 (55.0)	167 (55.7)
30,000-60,000 บาท/ปี	20 (20.0)	25 (25.0)	19 (19.0)	64 (21.3)
60,001- 90,000 บาท/ปี	3 (3.0)	12 (12.0)	9 (9.0)	24 (8.0)
90,001-120,000 บาท/ปี	3 (3.0)	11 (11.0)	8 (8.0)	22 (7.3)
มากกว่า 120,000 บาท/ปี	2 (2.0)	12 (12.0)	9 (9.0)	23 (7.7)
รายได้รวมนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย (บาท/ปี)	20,237.0	59,812.5	41,750.0	40,599.8
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

5.2 ปัญหาและรูปแบบของระบบการจัดการด้านชลประทาน

การศึกษาในส่วนนี้ จะแสดงถึงปัญหาและรูปแบบของระบบการจัดการด้านชลประทานในพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 รูปแบบของระบบการจัดการด้านชลประทาน

ลักษณะระบบชลประทาน/เหมืองฝายที่ใช้ พบว่า โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะระบบชลประทาน/เหมืองฝายที่ใช้ คือ ฝายคอนกรีต คิดเป็นร้อยละ 72.7 รองลงมาคือ อ่างเก็บน้ำ ฝายไม้/ฝายดิน และบ่อเกษตร/บ่อบาดาล คิดเป็นร้อยละ 17.0 9.3 และ 1.0 ตามลำดับ โดยผู้ที่บริหารจัดการ

ระบบชลประทาน/เหมืองฝายในพื้นที่ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นแก้มือง/แก้มาย คิดเป็นร้อยละ 63.0 รองลงมาคือ หน่วยงานของรัฐร่วมกับชุมชน อบต./เทศบาล คณะกรรมการหมู่บ้าน/ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และชาวบ้านดูแลตนเอง ซึ่งพบเฉพาะในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่าง คิดเป็นร้อยละ 21.7 7.7 6.0 และ 1.6 ตามลำดับ (ตาราง 5.6)

สถานภาพที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเหมืองฝายและการใช้น้ำของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเหมืองฝายและการใช้น้ำ โดยส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ คิดเป็นร้อยละ 75.7 รองลงมาคือ ไม่ได้เป็นสมาชิก เป็นประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ/ คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ/ลำน้ำ และเป็นแก้มืองแก้มาย/ผู้ช่วยแก้มืองแก้มาย คิดเป็นร้อยละ 20.3 2.3 และ 1.7 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาสถานภาพที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเหมืองฝายและการใช้น้ำระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลางและตอนล่าง มีสถานภาพที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเหมืองฝายและการใช้น้ำ โดยส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกผู้ใช้น้ำ คิดเป็นร้อยละ 79.0 70.0 และ 78.0 ตามลำดับ (ตาราง 5.6)

การเก็บค่าน้ำชลประทานในพื้นที่ พบว่า โดยส่วนใหญ่ในพื้นที่ไม่มีการเก็บค่าน้ำชลประทาน คิดเป็นร้อยละ 63.3 มีเพียงร้อยละ 36.7 ที่มีการเก็บค่าน้ำชลประทานในพื้นที่ เมื่อพิจารณาการเก็บค่าน้ำชลประทานในพื้นที่ ระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลางและตอนล่างส่วนใหญ่ไม่มีการเก็บค่าน้ำชลประทานในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 64.0 54.0 และ 72.0 ตามลำดับ มีเพียงร้อยละ 36.0 46.0 และ 28.0 ที่มีการเก็บค่าน้ำชลประทานในพื้นที่ตามลำดับ (ตาราง 5.6)

ตาราง 5.6 รูปแบบของระบบการจัดการด้านชลประทานเหมืองฝาย

ข้อมูล	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	
	ตอนบน	ตอนกลาง	ตอนล่าง	
ลักษณะระบบชลประทาน/เหมืองฝายที่ใช้				
ฝายไม้/ฝายดิน	20 (20.0)	5 (5.0)	3 (3.0)	28 (9.3)
ฝายคอนกรีต	58 (58.0)	65 (65.0)	95 (95.0)	218 (72.7)
อ่างเก็บน้ำ	22 (22.0)	29 (29.0)	0 (0.0)	51 (17.0)
บ่อเกษตร/บ่อบาดาล	0 (0.0)	1 (1.0)	2 (2.0)	3 (1.0)
ผู้บริหารจัดการระบบชลประทาน/เหมืองฝายในพื้นที่				
แก่เหมือง แก่ฝาย	82 (82.0)	66 (66.0)	41 (41.0)	189 (63.0)
อบต./เทศบาล	2 (2.0)	2 (2.0)	19 (19.0)	23 (7.7)
หน่วยงานของรัฐร่วมกับชุมชน	13 (13.0)	20 (20.0)	32 (32.0)	65 (21.7)
คณะกรรมการหมู่บ้าน/ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน	3 (3.0)	12 (12.0)	3 (3.0)	18 (6.0)
ชาวบ้านดูแลกันเอง	0 (0.0)	0 (0.0)	5 (5.0)	5 (1.6)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

ตาราง 5.6 (ต่อ)

ข้อมูล	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
สถานภาพที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเหมืองฝายและการใช้น้ำของเกษตรกร				
แก้เหมืองแก้ฝาย/ผู้ช่วยแก้เหมืองแก้ฝาย	2 (2.0)	3 (3.0)	0 (0.0)	5 (1.7)
ประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ/คณะกรรมการที่ เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ/ลุ่มน้ำ	1 (1.0)	3 (3.0)	3 (3.0)	7 (2.3)
สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ	79 (79.0)	70 (70.0)	78 (78.0)	227 (75.7)
ไม่ได้เป็น	18 (18.0)	24 (24.0)	19 (19.0)	61 (20.3)
การเก็บค่าน้ำชลประทานในพื้นที่				
เก็บ	36 (36.0)	46 (46.0)	28 (28.0)	110 (36.7)
ไม่เก็บ	64 (64.0)	54 (54.0)	72 (72.0)	190 (63.3)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

5.2.2 ปัญหาด้านการจัดการด้านชลประทาน

การได้รับน้ำเพียงพอต่อการเกษตรตลอดฤดูกาลเพาะปลูกในปัจจุบัน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับน้ำเพียงพอตลอดฤดูกาลเพาะปลูกโดยคิดเป็นร้อยละ 75.7 โดยมีเพียงร้อยละ 24.3 ที่ไม่ได้รับน้ำเพียงพอตลอดฤดูกาลเพาะปลูก เมื่อพิจารณาระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลาง และตอนล่างส่วนใหญ่ได้รับน้ำเพียงพอตลอดฤดูกาลเพาะปลูก คิดเป็นร้อยละ 75.0 88.0 และ 64.0 ตามลำดับ โดยในพื้นที่ตอนล่าง

มีร้อยละในการได้รับน้ำเพียงพอตลอดฤดูกาลเพาะปลูกน้อยที่สุด ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่ไม่ได้รับน้ำเพียงพอตลอดฤดูกาลเพาะปลูก คิดเป็นร้อยละ 25.0 12.0 และ 36.0 ตามลำดับ ทั้งนี้สาเหตุหลักที่ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับน้ำเพียงพอตลอดฤดูกาลเพาะปลูก คือ อยู่ทำนน้ำ/ได้รับน้ำน้อยไม่ทั่วถึง คิดเป็นร้อยละ 83.6 โดยส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างถึงร้อยละ 91.7 รองลงมาคือ เหมืองฝายชำรุดเสียหาย/ไม่มีประสิทธิภาพ คิดเป็นร้อยละ 16.4 (ตาราง 5.7)

ตาราง 5.7 ปัญหาการจัดการด้านชลประทานเหมืองฝาย

ข้อมูล	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
ปัจจุบันได้รับน้ำเพียงพอต่อการเกษตรตลอดฤดูกาลเพาะปลูก				
เพียงพอ	75 (75.0)	88 (88.0)	64 (64.0)	227 (75.7)
ไม่เพียงพอ	25 (25.0)	12 (12.0)	36 (36.0)	73 (24.3)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)
สาเหตุที่ได้น้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตรตลอดฤดูกาลเพาะปลูก				
อยู่ทำนน้ำ/ได้รับน้ำน้อยไม่ทั่วถึง	19 (76.0)	9 (75)	33 (91.7)	61 (83.6)
เหมืองฝายชำรุดเสียหาย/ไม่มีประสิทธิภาพ	6 (24.0)	3 (25)	3 (8.3)	12 (16.4)
รวม(คน)	25	12	36	73
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

ด้านการได้รับน้ำเพียงพอต่อการเกษตรในฤดูแล้งในปัจจุบัน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับน้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตรในฤดูแล้ง โดยคิดเป็นร้อยละ 75.0 โดยมีเพียงร้อยละ 25.0 ที่ได้รับน้ำเพียงพอต่อการเกษตรในฤดูแล้ง เมื่อพิจารณาระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลาง และตอนล่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับน้ำเพียงพอต่อ

การเกษตรในฤดูแล้ง คิดเป็นร้อยละ 80.0 57.0 และ 88.0 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่จะพบมากในพื้นที่
ลุ่มน้ำตอนล่าง ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่ได้รับน้ำเพียงพอต่อการเกษตรในฤดูแล้ง คิดเป็นร้อยละ 20.0
43.0 และ 12.0 ตามลำดับ ทั้งนี้สาเหตุหลักที่ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับน้ำเพียงพอต่อการเกษตรในฤดู
แล้ง คือ น้ำแห้ง/ไม่มีน้ำเลย คิดเป็นร้อยละ 65.8 ส่วนมากพบในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างถึงร้อยละ 69.3
รองลงมาคือ น้ำมีน้อยไม่พอใช้ คิดเป็นร้อยละ 32.4 ส่วนมากพบในพื้นที่ตอนบนคิดเป็นร้อยละ
36.3 และเหมืองฝายชำรุดเสียหาย/ไม่มีประสิทธิภาพ คิดเป็นร้อยละ 1.8 ของจำนวนเกษตรกร
ทั้งหมดที่ประสบกับปัญหาไม่ได้รับน้ำเพียงพอต่อการเกษตรในฤดูแล้ง (ตาราง 5.8)

ตาราง 5.8 การได้รับน้ำเพียงพอต่อการเกษตรในฤดูแล้ง

ข้อมูล	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
ในฤดูแล้งได้รับน้ำเพียงพอต่อการเกษตร				
เพียงพอ	20 (20.0)	43 (43.0)	12 (12.0)	75 (25.0)
ไม่เพียงพอ	80 (80.0)	57 (57.0)	88 (88.0)	225 (75.0)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)
สาเหตุที่ได้น้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตรในฤดูแล้ง				
น้ำแห้ง/ไม่มีน้ำเลย	48 (60.0)	39 (68.4)	61 (69.3)	148 (65.8)
เหมืองฝายชำรุดเสียหาย/ไม่มีประสิทธิภาพ	3 (3.7)	1 (1.8)	0 (0.0)	4 (1.8)
น้ำมีน้อยไม่พอใช้	29 (36.3)	17 (29.8)	27 (30.7)	73 (32.4)
รวม(คน)	80	57	88	225
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

ความต้องการแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร (สระน้ำ, บ่อเกษตร) ในพื้นที่เพิ่ม พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีความต้องการแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่เพิ่ม โดยคิดเป็นร้อยละ 63.3 โดยมีเพียงร้อยละ 36.7 ที่ไม่ต้องการแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่เพิ่ม เมื่อพิจารณา ระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ ตอนกลางที่ต้องการแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่เพิ่ม คิดเป็นร้อยละ 70.0 รองลงมาคือ พื้นที่ตอนบน และตอนล่าง คิดเป็นร้อยละ 55.0 และ 65.0 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่ไม่ ต้องการแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่เพิ่มส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ตอนบน คิดเป็นร้อยละ 45.0 รองลงมา คือ พื้นที่ตอนกลางและตอนล่าง โดยคิดเป็นร้อยละ 30.0 และ 35.0 ตามลำดับ (ตาราง 5.9)

ความพอใจต่อการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรที่ได้รับในปัจจุบัน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีความพอใจต่อการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรที่ได้รับในปัจจุบัน โดยคิดเป็นร้อยละ 72.7 โดยมีเพียงร้อยละ 27.3 ที่ไม่พอใจต่อการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรที่ได้รับในปัจจุบัน เมื่อพิจารณา ระหว่าง เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลาง และ ตอนล่างส่วนใหญ่มีความพอใจต่อการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรที่ได้รับในปัจจุบัน คิดเป็นร้อยละ 70.0 84.0 และ 64.0 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่ไม่พอใจต่อการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรที่ ได้รับในปัจจุบัน พบว่าเป็นกลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.0 รองลงมาคือเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนและตอนกลาง คิดเป็นร้อยละ 30.0 และ 16.0 ตามลำดับ (ตาราง 5.9)

ตาราง 5.9 ความต้องการแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรและความพอใจต่อการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรที่ได้รับในปัจจุบัน

ข้อมูล	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
ความต้องการแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร (สระน้ำ, บ่อเกษตร) ในพื้นที่เพิ่ม				
ต้องการ	55 (55.0)	70 (70.0)	65 (65.0)	190 (63.3)
ไม่ต้องการ	45 (45.0)	30 (30.0)	35 (35.0)	110 (36.7)
ความพอใจต่อการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรที่ได้รับในปัจจุบัน				
พอใจ	70 (70.0)	84 (84.0)	64 (64.0)	218 (72.7)
ไม่พอใจ	30 (30.0)	16 (16.0)	36 (36.0)	82 (27.3)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

เงินงบประมาณที่ภาครัฐจัดสรรมาใช้ในการบริหารจัดการระบบชลประทาน/เหมืองฝายในพื้นที่ในแต่ละปีเพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่คิดว่างบประมาณที่ภาครัฐจัดสรรมาใช้ในการบริหารจัดการระบบชลประทาน/เหมืองฝายในพื้นที่ในแต่ละปีไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยคิดเป็นร้อยละ 53.0 โดยมีเพียงร้อยละ 47.0 ที่ได้คิดว่างบประมาณที่ภาครัฐจัดสรรมาใช้ในการบริหารจัดการระบบชลประทาน/เหมืองฝายในพื้นที่ในแต่ละปีเพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ เมื่อพิจารณาระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน และตอนล่างส่วนใหญ่คิดว่างบประมาณที่ภาครัฐจัดสรรมาใช้ในการบริหารจัดการระบบชลประทาน/เหมืองฝายในพื้นที่ในแต่ละปีไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 59.0 และ 53.0 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลาง คิดว่างบประมาณที่ภาครัฐจัดสรรมาใช้ในการบริหารจัดการระบบชลประทาน/เหมืองฝายในพื้นที่ในแต่ละปีเพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 53.0 ทั้งนี้สาเหตุหลักที่ทำให้เกษตรกรคิดว่า

งบประมาณที่ภาครัฐจัดสรรมาให้ในการบริหารจัดการระบบชลประทาน/เหมืองฝายในพื้นที่ในแต่ละปีไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ คือ ใช้งบประมาณมาน้อย/ไม่ชัดเจน คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมาคือ ไม่มีงบประมาณ และเกษตรกรยังต้องจ่ายค่าน้ำ/ค่าซ่อมแซมเหมืองฝายเองอยู่ คิดเป็นร้อยละ 28.3 และ 5.0 ตามลำดับ (ตาราง 5.10)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตาราง 5.10 ความเพียงพอของงบประมาณที่ภาครัฐจัดสรรมาใช้ในการบริหารจัดการระบบชลประทาน/เหมืองฝาย

ข้อมูล	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
เงินงบประมาณที่ภาครัฐจัดสรรมาใช้ในการบริหารจัดการระบบชลประทาน/เหมืองฝาย				
ในพื้นที่ในแต่ละปีเพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้				
เพียงพอ	41 (41.0)	53 (53.0)	47 (47.0)	141 (47.0)
ไม่เพียงพอ	59 (59.0)	47 (47.0)	53 (53.0)	159 (53.0)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)
สาเหตุที่งบประมาณของรัฐไม่เพียงพอที่จะสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้เพราะ				
ไม่มีงบประมาณ	23 (39.0)	10 (21.2)	12 (22.6)	45 (28.3)
ให้งบประมาณมาน้อย/ไม่ชัดเจน	35 (59.3)	35 (74.5)	36 (68.0)	106 (66.7)
เกษตรกรยังต้องจ่ายค่าน้ำ/ค่าซ่อมแซม เหมืองฝายเองอยู่	1 (1.7)	2 (4.3)	5 (9.4)	8 (5.0)
รวม(คน)	59	47	53	159
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

ปัญหาชำรุดเสียหายของเหมืองฝาย/ ระบบชลประทานในพื้นที่ ส่วนใหญ่พบว่า เหมืองฝาย/ ระบบชลประทานในพื้นที่เคยมีปัญหาชำรุดเสียหายจนไม่สามารถส่งและรับน้ำได้ตามปกติ โดยคิดเป็นร้อยละ 69.3 โดยมีเพียงร้อยละ 30.7 ที่ไม่เคยมีปัญหา เมื่อพิจารณาระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนที่เคยมีปัญหาชำรุดเสียหายของเหมืองฝาย/ ระบบชลประทานในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 75.0 รองลงมาคือเกษตรกรที่อาศัยในพื้นที่ตอนกลาง และตอนล่าง คิดเป็นร้อยละ 64.0 และ 69.0 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่ไม่เคยมีปัญหาชำรุดเสียหายของเหมืองฝาย/ ระบบชลประทานในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลาง คิดเป็นร้อยละ 36.0 รองลงมาคือเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนและตอนล่าง คิดเป็นร้อยละ 25.0 และ 31.0 ตามลำดับ

ทั้งนี้สาเหตุหลักที่ทำให้เกษตรกรประสบกับปัญหาชำรุดเสียหายของเหมืองฝาย/ ระบบชลประทานในพื้นที่ คือ อุทกภัย/น้ำหลาก น้ำเซาะ/วัชพืชขวางทางน้ำ คิดเป็นร้อยละ 47.1 ซึ่งพบมากในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน คิดเป็นร้อยละ 50.7 รองลงมาคือ แหล่งกักเก็บน้ำไม่มีประสิทธิภาพ คิดเป็นร้อยละ 38.0 โดยพบมากในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่าง คิดเป็นร้อยละ 47.8 และการซ่อมแซมเหมืองฝายไม่มีประสิทธิภาพ คิดเป็นร้อยละ 14.9

ทั้งนี้ได้มีการแก้ไขปัญหาเหมืองฝาย/ ระบบชลประทานที่ชำรุดเสียหาย โดยส่วนใหญ่พบว่า ชุมชนช่วยกันซ่อมแซม/ขุดลอก คิดเป็นร้อยละ 63.0 โดยพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนมีวิธีการแก้ไขปัญหาดังวิธีนี้มากที่สุดถึงร้อยละ 73.3 ขณะที่พื้นที่ตอนล่างมีการแก้ไขปัญหาดังวิธีนี้น้อยที่สุดมีเพียงร้อยละ 50.7 การแก้ไขปัญหาเหมืองฝาย/ ระบบชลประทานที่ชำรุดเสียหาย รองลงมาคือ ชุมชนและเทศบาลร่วมกันซ่อมแซม/ขุดลอก คิดเป็นร้อยละ 16.8 โดยพบมากในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลางคิดเป็นร้อยละ 21.9 ด้านอบต./เทศบาลซ่อมแซม/ขุดลอก คิดเป็นร้อยละ 16.3 โดยพบมากในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างคิดเป็นร้อยละ 34.8 และยังไม่มีการซ่อมแซมให้ดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ 3.8 ซึ่งพบมากในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลาง คิดเป็นร้อยละ 10.9 ของกลุ่มเกษตรกรที่มีการประสบกับปัญหา(ตาราง 5.11)

ตาราง 5.11 การประสบกับปัญหาจากการชำรุดเสียหายของระบบชลประทานเหมืองฝาย

ข้อมูล	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
เหมืองฝาย/ ระบบชลประทานในพื้นที่ที่เคยมีปัญหาชำรุดเสียหาย				
จนไม่สามารถส่งและรับน้ำได้ตามปกติ				
เคย	75 (75.0)	64 (64.0)	69 (69.0)	208 (69.3)
ไม่เคย	25 (25.0)	36 (36.0)	31 (31.0)	92 (30.7)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)
สาเหตุของปัญหาเหมืองฝาย/ ระบบชลประทานในพื้นที่ที่ชำรุดเสียหาย				
แหล่งกักเก็บน้ำไม่มีประสิทธิภาพ	25 (33.3)	21 (32.8)	33 (47.8)	79 (38.0)
การซ่อมแซมเหมืองฝายไม่มีประสิทธิภาพ	12 (16.0)	8 (12.5)	11 (15.9)	31 (14.9)
อุทกภัย/น้ำหลาก น้ำเซาะ/วัชพืชขวาง ทางน้ำ	38 (50.7)	35 (54.7)	25 (36.2)	98 (47.1)
รวม(คน)	75	64	69	208
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

ตาราง 5.11 (ต่อ)

ข้อมูล	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	
	ตอนบน	ตอนกลาง	ตอนล่าง	
การแก้ไขปัญหาเหมืองฝาย/ ระบบชลประทานในพื้นที่ที่ชำรุดเสียหาย				
ชุมชนช่วยกันซ่อมแซม/ขุดลอก	55 (73.3)	41 (64.1)	35 (50.7)	131 (63.0)
อบต./เทศบาลซ่อมแซม/ขุดลอก	8 (10.7)	2 (3.1)	24 (34.8)	34 (16.3)
ชุมชนและเทศบาลร่วมกันซ่อมแซม/ขุดลอก	11 (14.7)	14 (21.9)	10 (14.5)	35 (16.8)
ยังไม่มีมีการซ่อมแซมให้ดีขึ้น	1 (1.3)	7 (10.9)	0 (0.0)	8 (3.8)
รวม(คน)	75	64	69	208
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

5.2.3 ปัญหาด้านการใช้น้ำเพื่อการเกษตร

ปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในรอบ 5 ปี เกษตรกรประสบปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร ดังนี้

การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 80.3 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาถึงปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งของเกษตรกรระหว่างพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างมีปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.0 รองลงมาคือ กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน และตอนกลาง คิดเป็นร้อยละ 86.0 และ 67.0 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากน้ำแม่ทาเป็นแม่น้ำที่ไหลเร็วและแรง และจะมีน้ำมากเฉพาะหน้าฝน หากเข้าสู่หน้าแล้งน้ำจะแห้งและเหลือน้อย (ตาราง 5.12)

น้ำท่วมพื้นที่การเกษตร พบว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งประสบกับปัญหาน้ำท่วมพื้นที่การเกษตร โดยคิดเป็นร้อยละ 61.7 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาถึงปัญหาน้ำท่วมพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรระหว่างพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่าจะพบมากในพื้นที่ตอนล่าง โดยคิดเป็นร้อยละ 71.0 รองลงมาคือ กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน และตอนกลาง โดยคิดเป็นร้อยละ 58.0 และ 56.0 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากเกิดปัญหาน้ำท่วมครั้งใหญ่ในปี 2549 ทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งได้รับความเสียหายด้านผลผลิตทางการเกษตร (ตาราง 5.12)

น้ำไม่เพียงพอในการเพาะปลูก พบว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งประสบกับปัญหาน้ำไม่เพียงพอในการเพาะปลูก โดยคิดเป็นร้อยละ 38.7 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาถึงปัญหาน้ำไม่เพียงพอในการเพาะปลูกของเกษตรกรระหว่างพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลาง และตอนล่างมีปัญหาน้ำไม่เพียงพอในการเพาะปลูก คิดเป็นร้อยละ 47.0 26.0 และ 43.0 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุที่ว่า เกษตรกรบางกลุ่มอยู่ในพื้นที่ท้ายน้ำ มีการแย่งชิงน้ำกันระหว่างเกษตรกร เป็นต้น (ตาราง 5.12)

การแย่งชิงน้ำระหว่างเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งประสบกับปัญหาการแย่งชิงน้ำระหว่างเกษตรกร โดยคิดเป็นร้อยละ 28.0 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาถึงปัญหาการแย่งชิงน้ำระหว่างเกษตรกรของเกษตรกรระหว่างพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างมีปัญหาการแย่งชิงน้ำระหว่างเกษตรกรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.0 รองลงมาคือ พื้นที่ตอนบน ตอนกลาง คิดเป็นร้อยละ 32.0 และ 19.0 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุที่ว่า เกษตรกรบางกลุ่มอยู่ในพื้นที่ท้ายน้ำ จึงมีการแย่งชิงกันระหว่างพื้นที่ที่ได้รับน้ำก่อน (ตาราง 5.12)

การขาดแคลนแหล่งกักเก็บน้ำในชุมชน พบว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งประสบกับปัญหาการขาดแคลนแหล่งกักเก็บน้ำในชุมชน โดยคิดเป็นร้อยละ 24.3 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาถึงปัญหาการขาดแคลนแหล่งกักเก็บน้ำในชุมชนของเกษตรกรระหว่างพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนส่วนใหญ่มักมีปัญหาการขาดแคลนแหล่งกักเก็บน้ำในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 27.0 รองลงมาคือพื้นที่ตอนกลาง และตอนล่าง คิดเป็นร้อยละ 23.0 เท่ากัน ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุที่ว่า เกษตรกรบางกลุ่มยังขาดแคลนแหล่งกักเก็บน้ำในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ (ตาราง 5.12)

สารเคมีตกค้างในน้ำ พบว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งประสบกับปัญหาสารเคมีตกค้างในน้ำ โดยคิดเป็นร้อยละ 8.0 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาถึงปัญหาสารเคมีตกค้างในน้ำของเกษตรกรระหว่างพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนส่วนใหญ่จะประสบปัญหาสารเคมีตกค้างในน้ำ คิดเป็นร้อยละ 12.0 รองลงมา คือพื้นที่ตอนกลาง และตอนล่าง คิดเป็นร้อยละ 6 เท่ากัน ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนโดยมาก เกษตรกรนิยมปลูกพืชผักทั้ง

พืชผักหน้าฝนและพืชผักเมืองหนาว และมีการฉีดพ่นสารเคมีมาก ทำให้มีการปนเปื้อนของสารเคมีในน้ำ ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่รับน้ำถล่มมา (ตาราง 5.12)

การแย่งชิงน้ำจากภาคอุตสาหกรรม/ธุรกิจ พบว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งประสบกับปัญหาการแย่งชิงน้ำจากภาคอุตสาหกรรม/ธุรกิจ โดยคิดเป็นร้อยละ 2.3 ของเกษตรกรทั้งหมด เมื่อพิจารณาถึงปัญหาการแย่งชิงน้ำจากภาคอุตสาหกรรม/ธุรกิจของเกษตรกรระหว่างพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน และตอนกลาง มีปัญหาการแย่งชิงน้ำจากภาคอุตสาหกรรม/ธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 1.0 และ 6.0 ตามลำดับ ส่วนพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างไม่พบปัญหา ทั้งนี้สาเหตุเนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนมีสนามกอล์ฟตั้งอยู่ ซึ่งจะมีการดึงน้ำแม่ทา หรือแม่น้ำสายอื่นๆ เข้าไปใช้เป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบเรื่องน้ำต่อเกษตรกรที่อาศัยในพื้นที่อย่างมาก (ตาราง 5.12)

นอกจากนี้ พบว่ามีเกษตรกรที่ไม่เคยประสบปัญหาด้านการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในรอบ 5 ปีเลย โดยคิดเป็นร้อยละ 5.3 เมื่อพิจารณาระหว่างพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลางและตอนล่าง ที่ไม่เคยประสบปัญหาด้านการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในรอบ 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 1.0 14.0 และ 1.0 ตามลำดับ (ตาราง 5.12)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตาราง 5.12 ปัญหาด้านการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในรอบ 5 ปี

ข้อมูล	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำ	
	ตอนบน	ตอนกลาง	ตอนล่าง	
ปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตรในรอบ 5 ปี				
น้ำไม่เพียงพอในการเพาะปลูก	47 (47.0)	26 (26.0)	43 (43.0)	116 (38.7)
ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง	86 (86.0)	67 (67.0)	88 (88.0)	241 (80.3)
น้ำท่วมพื้นที่การเกษตร	58 (58.00)	56 (56.0)	71 (71.0)	185 (61.7)
สารเคมีตกค้างในน้ำ	12 (12.0)	6 (6.0)	6 (6.0)	24 (8.0)
การแย่งชิงน้ำระหว่างเกษตรกร	32 (32.0)	19 (19.0)	33 (33.0)	84 (28.0)
การแย่งชิงน้ำจากภาคอุตสาหกรรม/ธุรกิจ	1 (1.0)	6 (6.0)	0 (0.00)	7 (2.3)
การขาดแคลนแหล่งกักเก็บน้ำในชุมชน	27 (27.0)	23 (23.0)	23 (23.0)	73 (24.3)
ไม่มี	1 (1.0)	14 (14.0)	1 (1.0)	16 (5.3)

ที่มา: จากการสำรวจ

การได้รับความช่วยเหลือจาก อบต. หรือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาระยะน้ำเพื่อการเกษตร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับความช่วยเหลือจาก อบต. หรือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร โดยคิดเป็นร้อยละ 57.0 โดยมีเพียงร้อยละ 43.0 ที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือ เมื่อพิจารณาการได้รับความช่วยเหลือจาก อบต.หรือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาระยะน้ำเพื่อการเกษตรระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน และตอนล่างส่วนใหญ่ได้รับความช่วยเหลือจาก อบต หรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาระยะน้ำเพื่อการเกษตร

คิดเป็นร้อยละ 59.0 และ 71.0 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลาง ส่วนใหญ่ ไม่ได้รับความช่วยเหลือด้านปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตรจาก อบต. หรือหน่วยงานของรัฐ โดยคิดเป็นร้อยละ 59.0 (ตาราง 5.13)

ด้านความยินดีจ่ายค่าน้ำเพื่อการเกษตรของเกษตรกร หากประสบปัญหาเรื่องการใช้ น้ำพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยินดีจ่ายค่าน้ำเพื่อการเกษตร หากประสบปัญหาเรื่องการใช้ น้ำ โดยคิดเป็นร้อยละ 71.7 โดยมีเพียงร้อยละ 28.3 ที่ไม่ยินดีจ่าย เมื่อพิจารณาความยินดีจ่ายค่าน้ำเพื่อ การเกษตรของเกษตรกร ระหว่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ใน พื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน ตอนกลาง และตอนล่างส่วนใหญ่ยินดีจ่ายค่าน้ำเพื่อการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 60.0 69.0 และ 86.0 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่ไม่ยินดีจ่าย คิดเป็นร้อยละ 40.0 31.0 และ 14.0 ตามลำดับ (ตาราง 5.13)

ตาราง 5.13 การได้รับความช่วยเหลือจาก อบต. หรือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข ปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตรและยินดีจ่ายค่าน้ำเพื่อการเกษตร

ข้อมูล	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
การได้รับความช่วยเหลือจาก อบต. หรือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง				
ในการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร				
ได้รับ	59 (59.0)	41 (41.0)	71 (71.0)	171 (57.0)
ไม่ได้รับ	41 (41.0)	59 (59.0)	29 (29.0)	129 (43.0)
ยินดีจ่ายค่าน้ำเพื่อการเกษตร หากประสบปัญหาเรื่องการใช้ น้ำ				
ยินดีจ่าย	60 (60.0)	69 (69.0)	86 (86.0)	215 (71.7)
ไม่ยินดีจ่าย	40 (40.0)	31 (31.0)	14 (14.0)	85 (28.3)
รวม(คน)	100	100	100	300
รวม(ร้อยละ)	(100.0)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

ที่มา: จากการสำรวจ

5.2.4 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝาย

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร โดยใช้วิธีการให้คะแนนจาก 0 – 3 หากเกษตรกรไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายเลย ให้ 0 คะแนน และหากเกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายมากที่สุด ให้คะแนน 3 คะแนน เมื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยปรากฏว่า การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ตั้งไว้ของเกษตรกรอย่างเคร่งครัดของกลุ่มสมาชิกเหมืองฝาย เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายมาก โดยได้คะแนนเฉลี่ย 2.09 รองลงมาคือ การร่วมขุดลอก ซ่อมแซมทำความสะอาด บำรุงรักษาเหมืองฝาย มีคะแนนเฉลี่ย 2.05 และการร่วมตั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ ร่วมกันของกลุ่มสมาชิก มีคะแนนเฉลี่ย 1.54 ส่วนการจ่ายค่าน้ำหรือค่าบำรุงเหมืองฝายหรือค่าตอบแทนแก่เหมืองฝาย และการร่วมจัดประเพณีการเลี้ยงผีฝายประจำปี เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.16 และ 1.06 ตามลำดับ ส่วนการดูแลเรื่องการปล่อยน้ำ, ตารางรอบเวร เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายน้อยที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 0.83 เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายในแต่ละพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่า

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายของเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบน พบว่า การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ตั้งไว้ของเกษตรกรอย่างเคร่งครัดของกลุ่มสมาชิกเหมืองฝาย เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายมากที่สุด โดยได้คะแนนเฉลี่ย 2.32 รองลงมาคือ การร่วมขุดลอก ซ่อมแซมทำความสะอาด บำรุงรักษาเหมืองฝาย มีคะแนนเฉลี่ย 2.14 และการร่วมตั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ ร่วมกันของกลุ่มสมาชิก มีคะแนนเฉลี่ย 1.75 ส่วนการร่วมจัดประเพณีการเลี้ยงผีฝายประจำปี และการจ่ายค่าน้ำหรือค่าบำรุงเหมืองฝายหรือค่าตอบแทนแก่เหมืองฝาย เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.40 และ 1.13 ตามลำดับ ส่วนการดูแลเรื่องการปล่อยน้ำ, ตารางรอบเวร เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายน้อยที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 0.77 (ตาราง 5.14)

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายของเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลาง พบว่า การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ตั้งไว้ของเกษตรกรอย่างเคร่งครัดของกลุ่มสมาชิกเหมืองฝาย และการร่วมขุดลอก ซ่อมแซมทำความสะอาด บำรุงรักษาเหมืองฝาย เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายระดับมาก โดยมีระดับคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 1.94 ส่วนการร่วมตั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ ร่วมกันของกลุ่มสมาชิก การจ่ายค่าน้ำหรือค่าบำรุงเหมืองฝาย

หรือค่าตอบแทนแก่เหมืองแร่ฝ้าย และการร่วมจัดประเพณีการเลี้ยงฝ้ายประจำปี เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝ้ายระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.49 1.32 และ 1.27 ตามลำดับ ส่วนการดูแลเรื่องการปล่อยน้ำ, ตารางรอบเวร เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝ้ายมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 0.91 (ตาราง 5.14)

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝ้ายของเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่าง พบว่า การร่วมขุดลอก ซ่อมแซมทำความสะอาดบำรุงรักษาเหมืองฝ้าย เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝ้ายมากที่สุด โดยได้คะแนนเฉลี่ย 2.08 รองลงมา คือ การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ตั้งไว้ของเกษตรกรอย่างเคร่งครัดของกลุ่มสมาชิกเหมืองฝ้าย มีคะแนนเฉลี่ย 2.03 ส่วนการร่วมตั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ ร่วมกันของกลุ่มสมาชิก การจ่ายค่าน้ำหรือค่าบำรุงเหมืองฝ้ายหรือค่าตอบแทนแก่เหมืองแร่ฝ้าย และการดูแลเรื่องการปล่อยน้ำ, ตารางรอบเวร เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝ้ายระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.37 1.04 และ 0.80 ตามลำดับ ส่วนการร่วมจัดประเพณีการเลี้ยงฝ้ายประจำปี เป็นกิจกรรมที่เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝ้ายน้อยที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 0.52 (ตาราง 5.14)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตาราง 5.14 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝาย

การมีส่วนร่วม	พื้นที่	พื้นที่	พื้นที่	รวม
	ลุ่มน้ำ ตอนบน	ลุ่มน้ำ ตอนกลาง	ลุ่มน้ำ ตอนล่าง	
ระดับคะแนนเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝาย				
- การร่วมขุดลอก ซ่อมแซมทำความสะอาด และบำรุงรักษาเหมืองฝาย	2.14(2)	1.94(2)	2.08(1)	2.05(2)
- ร่วมตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ร่วมกันของกลุ่ม สมาชิก	1.75(3)	1.49(3)	1.37(3)	1.54(3)
- ร่วมจัดประเพณีการเลี้ยงผีฝายประจำปี	1.40(4)	1.27(5)	0.52(6)	1.06(5)
- จ่ายค่าน้ำหรือค่าบำรุงเหมืองฝายหรือ ค่าตอบแทนแก่เหมืองแก่ฝาย	1.13(5)	1.32(4)	1.04(4)	1.16(4)
- ดูแลเรื่องการปล่อยน้ำ, ตารางรอบเวร	0.77(6)	0.91(6)	0.80(5)	0.83(6)
- ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆที่ตั้งไว้ อย่างเคร่งครัด	2.32(1)	1.94(1)	2.03(2)	2.09(1)
หมายเหตุ: คะแนนเฉลี่ย	2.26 - 3.00	มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด		
คะแนนเฉลี่ย	1.51 - 2.25	มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก		
คะแนนเฉลี่ย	0.76 - 1.50	มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง		
คะแนนเฉลี่ย	0.00 - 0.75	มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย		

ที่มา: จากการสำรวจ

จากผลการศึกษาข้างต้น ทำให้ทราบถึงข้อมูลด้านลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม
ของกลุ่มตัวอย่างรวมถึง ปัญหาและรูปแบบของระบบการจัดการด้านชลประทานในพื้นที่ ปัญหา
ด้านการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองฝายของ
เกษตรกร ทั้งนี้ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถให้ประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนด
นโยบายในการจัดการทรัพยากรน้ำ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้